

Pohľad J. Nogeho na literatúru pre deti a mládež – od dotykov k syntéze

HENRIETA BUZGOVÁ

BUZGOVÁ, H.: J. Noge's view of children's and young adult literature – from the first encounters to the synthesis.
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 58, 2011, No 4, p. 348 – 357.

The article is to present J. Noge's contribution to the study of Slovak children's and young adult literature, which he dealt with alongside his main scientific interest almost all his professional life. As almost two thirds of his articles were only published in magazines, the research could not be carried out without detailed examination of all the editions of the magazine *Zlatý máj* including the discussions. Thus it was not only the reviews, studies, and analyses written by J. Noge that served as research material but also contributions of other writers whose opinions he shared or opposed.

The result is a piece of writing, which tracks J. Noge's work, from his first „encounters“ with children's books (mostly reviews), to comprehensive studies and analyses published in magazines, to complex scientific works such as monographs *Próza Kláry Jarunkovej (Klára Jarunková's prose, 1979)* and *Literatúra v literatúre (Literature in literature, 1988)*. The main focus of attention is Noge's hypothesis, which he formulated in the late 1950s and thirty years later finally confirmed in his work *Literatúra v literatúre*. It is about the relationship between children's and young adult literature and adult literature, to put it simply, between “small” and “big”. Noge was an enthusiastic promoter of those two being inseparable and mutually conditioned. Tracking his activities in this area helps form a complex picture of Noge's scientific work.

Key words: Július Noge, children's and young adult literature, history of Slovak criticism

V roku 1993 začal vychádzať časopis *Bibiana*, s podtitulom *Revue o umení pre deti a mládež*. Už jeho úvodné číslo deklaruje, že jeho redakcia sa hrdo hlási ako priamy pokračovateľ časopisu *Zlatý máj*. Význam vzniku tohto periodika je nesporný, predovšetkým so zreteľom na jeho pôsobenie v neskorších rokoch. A hoci prvé číslo vychádza krátko po smrti Júliusa Nogeho, tento literárny vedec je s ním spojený. Nielen spomienkou, ktorú mu venuje O. Sliacky hneď v prvom čísle, ale predovšetkým odkazom, ktorý v oblasti literatúry pre deti a mládež zanechal. O. Sliacky práve na pôde *Bibiany* označil J. Nogeho, ako „muža, ktorý si čítal detské knihy“.¹ Možno povedať, že i týmto titulom dokázal Sliacky charakterizovať Nogeho vzťah a prístup k literatúre pre deti a mládež, ktorý po celý svoj profesijný život uplatňoval, či už ako kritik, alebo literárny vedec. Sám

¹ SLIACKY, Ondrej: Muž, ktorý si čítal detské knihy. In: *Bibiana (Revue o umení pre deti a mládež)*, roč. I, 1993, č. 1, s. 36.

Noge svoj postoj často deklaroval ako „nevážno-vážny“, hravý, empirický, no musíme dodať, že i tak v každom ohľade súčasne vedecký.

Pôsobenie J. Nogeho v oblasti literatúry pre deti a mládež je od začiatku spojené s iným periodikom. V októbri 1956 začal vychádzať časopis *Zlatý máj* s podtitulom *Kritická revue umělecké tvorby pro mládež*.² Tento časopis, s československou pôsobnosťou, bol určený predovšetkým literárnym vedcom, kritikom a historikom, ktorí sa špecializovali na detskú literatúru. Na margo jeho úzko zameranej pôsobnosti Noge píše: „*nie je to iba jeho špecifikum, ale záležitosť veľmi funkčná a osozná pre obe literatúry*.“³ V priebehu desaťročí svojej existencie sa *Zlatý máj* etabloval ako vysoko odborný časopis, na pôde ktorého sa odohralo niekoľko zvlášť plodných diskusií na tému rozvoja literatúry pre deti a mládež. Dôležitosť tohto periodika je nesporná aj pri vytváraní portrétu J. Nogeho, ako literárneho vedca venujúceho sa i otázkam literatúry pre deti a mládež. J. Noge totiž na jeho pôdu vstupuje krátko po jeho vzniku. Prvý príspevok prináša ako recenzent monografie Z. Klátika *Poetka detstva a bolesti*. A už v tejto prvej recenzii sa dotkne i páľčivej otázky, ktorú bude otvárať takmer celý život, aby ju napokon s tridsaťročným odstupom úspešne zodpovedal a vyriešil vo vlastnej monografii. Ide o vzťah detskej literatúry a literatúry pre dospelých. Ten si všíma i v tejto recenzii, kde píše: „*Autori, ale najmä kritici literatúry pre deti a mládež pri každej príležitosti bojujú proti zatískaniu tejto časti literatúry do akéhosi výlučného postavenia, proti izolácii i proti špecializácii autorov i kritikov na oblasť detskej literatúry*.“⁴ Už tu naznačuje, zatiaľ iba ako konštatovanie istej tendencie, ku ktorej inklinujú iní autori, že vzťah detskej literatúry a literatúry pre dospelých, zjednodušene literatúry „malej“ a „veľkej“, je potrebné definovať a objasniť. S veľkou pravdepodobnosťou predpokladá, že to nie sú izolované vrstvy, ale komplexy, ktoré sa navzájom podmieňujú a v podstate i ovplyvňujú. Túto tendenciu Noge rozvinul najmä od začiatku šesťdesiatych rokov. Vtedy začal s definitívnou platnosťou oblasť detskej literatúry vnímať ako súčasť celonárodného literárneho kontextu.

Ako recenzent prejavoval určitú dvojkoľajnosť. Na jednej strane nemožno hovoriť, že by bol kritickým recenzentom v pravom slova zmysle. Na druhej strane však dokázal veľmi presne poukázať na nekvalitu recenzovaných kníh, bez rozpakov i priamo v názve recenzie. Robí tak napr. i v recenzii s názvom *Bez nápadu a s nápadom*,⁵ kde hodnotí dve knihy. Kým prvú z nich, *Žeriavček* Jána Bodeneka, vníma negatívne, iba ako čisto výchovnú, neumeleckú, druhú, *Ceruzky a góly* od Eleonóry Gašparovej, hodnotí ako invenčnú. V oboch prípadoch, však hodnotí dielo predovšetkým cez prizmu priameho adresáta – detského čitateľa. Takúto optiku videnia uplatňoval vo všetkých svojich recenziách týkajúcich sa predovšetkým poézie a prózy určenej pre najmenšieho adresáta. Zaujímavosťou je, že pri tom často vychádzal z empirie vlastných synov, ktorí sa spolu s ním tak trochu stávali „spolurecenzentmi“ diel pre najmenších. „*Neviem presne, či môjmu troj-*

² Podtitul časopisu *Zlatý máj* sa v priebehu jeho existencie niekoľkokrát menil. Pôvodný pretrval iba do roku 1958. V rokoch 1958 – 1963 znel *Kritická revue tvorby pro mládež*, v rokoch 1964 – 1969, 1991 – 1993 *Časopis o dětské literatuře a umění*, v rokoch 1970 – 1990 *Časopis o dětské literatuře*.

³ NOGE, Július: *Literatúra v literatúre*. Bratislava: Mladé letá, 1988, s. 192.

⁴ NOGE, Július: *Poetka detstva a bolesti*. In: *Zlatý máj*, roč. II, 1958, č. 2, s. 84.

⁵ NOGE, Július: *Bez nápadu a s nápadom*. In: *Zlatý máj*, roč. IV, 1960, č. 11, s. 511.

ročnému synovi patri Knížnica pre najmenších či Prvé knižky. (...) Dal som mu teda obe knižočky na dvojtýždennú ‚previerku‘, čítal som mu z nich.“⁶ Niekedy boli výsledky ich „práce“ totožné, inokedy odlišné. S odstupom rokov o tejto svojej „metóde“ napísal: „Kedysi dávno, keď som v tejto oblasti začínal, mal som účinný korektív: mojich – vtedy – malých synov. Keď som si nebol istý, prečítal som, alebo neskôr som dal prečítať knižku im. Ak sa naše mienky zhodovali – čo bolo zriedka – mal som pocit, že rozmýšľam o knihe správne, ak sa mienky rozchádzali, tušil som, čo je v knihe problematické.“⁷ Aj z toho dôvodu boli recenzie J. Nogeho často i hravé, niekedy i lexikálne prekvapivé („pedagóg v nej načisto zahlušil umelca“⁸), no nikdy nie nevedecké. Lebo bez ohľadu na to, aký postup pri vytváraní recenzie zvolil, výsledný výsledok sformuloval literárny vedec a kritik v ňom. Noge sa recenzovaniu diel pre deti a neskôr i pre mládež venoval sústavne, po celú dobu svojho pôsobenia v oblasti literatúry pre deti a mládež. O svojom pôsobení neskôr sám povedal: „Písanie recenzií a to ani písanie recenzií o knižkách pre deti, som nikdy nepovažoval za ‚čiernu robotu‘ a nepovažujem ju ani dnes. Je to lúnia prvého dotyku s najnovšou literárnou tvorbou. V poriadnej recenzii musí byť aj informácia, aj hodnotenie, aj zaradenie do súvislostí a iné náležitosti.“⁹ Jeho recenzentské schopnosti na pôde literatúry pre deti a mládež vyzdvihuje i V. Žemberová pri hodnotení kritiky prózy pre deti a mládež v rokoch 1970 – 1989, keď ho označuje ako recenzenta smerujúceho do vnútorných súčastí textu (spolu s V. Petříkom, P. Števčekom, M. Jurčom),¹⁰ ktorý teda spolupripieva k vytváraniu kvalitnej kritiky literatúry pre deti a mládež. J. Noge však nebol iba recenzentom kníh pre deti a mládež, ale i diel, ktoré sa tejto oblasti dotýkali tak akosi „z druhej strany“. Príkladom je recenzia *Podnety a problémy učebnice literatúry pre mládež*,¹¹ ktorá je recenziou knihy Jána Poliaka a Zlatka Klátika *O literatúre pre mládež*. Túto Nogeho recenziu možno vnímať skôr ako konštruktívnu kritiku, v ktorej azda najdôležitejším momentom sú poznámky k jej metodológii, ktoré by po ich uplatnení výrazne prispeli k skvalitneniu publikácie s ohľadom na jej pedagogické účely.

J. Noge však nebol iba recenzentom detských kníh. Jeho pôsobenie v literatúre pre deti a mládež bolo oveľa rozsiahlejšie, avšak dlhé roky prepojené predovšetkým s časopisom *Zlatý máj*. Práve na stránkach tohto časopisu sa otvára začiatkom šesťdesiatych rokov 20. storočia rozsiahla diskusia venovaná najmä problematike kritiky detskej literatúry. Podnetov na jej vznik bolo niekoľko, no výrazne k nim prispel aj J. Noge.

V októbri 1961 sa v Bratislave v Klube slovenských spisovateľov konala konferencia, na ktorej sa zúčastnilo viacero literárnych vedcov, kritikov, spisovateľov, vedeckých pracovníkov a redaktorov, prevažne spolupracovníkov časopisu *Zlatý máj*. Témou boli aktuálne problémy umeleckej tvorby pre mládež a oblasť kritiky tejto tvorby. Diskusia, aj vďaka úvodnému slovu J. Poliaka a referátu J. Nogeho, nadobudla výrazne polemický

⁶ NOGE, Július: Rozdielny vkus. In: *Zlatý máj*, roč. III, 1959, č. 11, s. 524.

⁷ NOGE, Július: *Literatúra v literatúre*. Bratislava: Mladé letá, 1988, s. 8.

⁸ NOGE, Július: Kukučín o deťoch a pre deti. In: *Zlatý máj*, roč. IV, 1960, č. 1, s. 39.

⁹ SLIACKY, Ondrej: Nieprehodnocovať, ale hodnotiť. In: *Zlatý máj*, roč. XXXVI, 1992, č. 2, s. 88.

¹⁰ ŽEMBEROVÁ, Viera: Starosť s kritikou. Ku kritike prózy pre deti a mládež v rokoch 1970 – 1989. In: *Bibiana (Revue o umení pre deti a mládež)*, roč. I, 1993, č. 1, s. 63.

¹¹ NOGE, Július: Podnety a problémy učebnice literatúry pre mládež. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 6 – 7, s. 302 – 304.

charakter, ktorý sa ukázal ako veľmi plodný. (Výňatky a prepisy z diskusie uverejnil časopis *Zlatý máj*.¹²) Referát J. Nogeho pod názvom *K aktuálnym problémom kritiky, teórie a histórie literárnej tvorby pre mládež na Slovensku* neotvára novú diskusiu, ale nadväzuje na už existujúcu, ktorá prebiehala od polovice roku 1959 práve na stránkach časopisu *Zlatý máj*. Podnetov, ktoré sa v jeho príspevku objavujú, je hneď niekoľko. Noge je napr. zástancom idey vzniku samostatného špecializovaného pracoviska, ktoré by komplexne riešilo otázky týkajúce sa detskej literatúry, či už v oblasti kritiky, teórie, histórie, umeleckej tvorby, ako aj práce s knihou a pod. Aj z dôvodu potreby komplexnosti nie je zástancom myšlienky, aby toto pracovisko vzniklo na pôde Ústavu slovenskej literatúry, skôr sa stotožňuje s ideou, aby jeho činnosť bola pod patronátom vydavateľstva Mladé letá. Mohlo by sa zdať, že tento jeho postoj je v súlade s tými názormi, ktoré prispievajú k izolacionizmu detskej literatúry. No nie je to tak, čo aj sám ozrejmuje, keď píše: „z hľadiska literárneho dejepisu nejde len o proklamovanie ‚celonárodnosti‘ literatúry pre deti a mládež, ale o jej konkrétne začlenenie do literárneho vývinového procesu.“¹³ V tejto súvislosti nadväzuje požiadavkou napísať samostatné dejiny slovenskej literatúry pre mládež. No zároveň si uvedomuje, že je to úloha neľahká a neradno sa s ňou ponáhľať aj s ohľadom na stav existujúceho výskumu v teoretickej oblasti. Ešte väčší význam má podľa neho výskum a teoretické rozpracovanie vývinových tendencií jednotlivých druhov, ako aj výskum žánrových zákonitostí a ich pôsobenie v literatúre pre deti a mládež. Noge zároveň upozorňuje na priam žalostnú situáciu v danej problematike. Tu sa v názoroch na výskum detskej literatúry stotožňuje napr. so S. Šmatlákom, a to predovšetkým v otázke jednotnosti metódy literárnoteoretického rozboru. Tá má byť podľa neho zhodná, či už ide o rozbor literatúry pre deti, či pre dospelých. Dôležitým je aj jeho postoj voči úlohe kritiky literatúry pre deti a mládež. „Najnaliehavejšou úlohou kritiky literatúry pre deti a mládež je práve to, aby sa stala naozaj kritikou (...) aby analyzovala problémy väčších úsekov (...) pod zorným uhlom iných vývinových tendencií v celonárodnej literatúre. Mali by však vznikať aj štúdie presahujúce časopisecký rámec. Považujem skoro za nevyhnutnosť začať vydávať zborníky literárno-kritických a literárno-historických statí o literatúre pre deti a mládež.“¹⁴

Aj na základe týchto Nogeho pripomienok sa rozprúdila ďalšia diskusia. Zásadnou otázkou, ktorá veľmi silne rezonovala takmer u všetkých diskutujúcich, bolo zdôraznenie princípu, že umelecká literatúra pre mládež je nedeliteľnou súčasťou celonárodnej literatúry. Tento princíp nebol nijako novátorský, no jeho presadzovanie bolo priam ťažkopádne, často aj na základe postoja literárnych vedcov zaoberajúcich sa „veľkou“ literatúrou, neakceptované. Na margo tejto skutočnosti možno uviesť aj slová S. Šmatláka: „Vždy ma naplňuje rozhorčením termín ‚príležitostný recenzent‘ detskej literatúry. Cítim v ňom akési údivné pozastavenie sa nad tým, že človek, ktorý sa sústavne zaoberá ‚normálnou‘

¹² Kol. autorov: O špecializovanej, príležitostnej a pedagogickej kritike a o všeličom inom. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 2, s. 92 – 93, 132 – 135.

¹³ NOGE, Július: K aktuálnym problémom kritiky, teórie a histórie literárnej tvorby pre mládež na Slovensku. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 1, s. 33.

¹⁴ NOGE, Július: K aktuálnym problémom kritiky, teórie a histórie literárnej tvorby pre mládež na Slovensku. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 1, s. 35.

literatúrou, rozhodne sa niečo napísať aj o literatúre pre deti (...) Obávam sa, že to môže utvrdzovať ešte nevykorenenú predstavu o detskej literatúre ako o čomsi periférnom.“¹⁵ S. Šmatlák i J. Noge sa zhodujú, že literatúra pre deti a mládež je súčasťou národnej literatúry a ako taká by mala byť aj chápaná. A nie sú jediní. Túto tézu potvrdzuje okrem nich aj Z. Klátik, ktorý sa v súlade s ich názormi vyjadruje aj k otázkam kritiky detskej literatúry, keď hovorí, že ako „kritik nemá oddeľovať knižky pre mládež od ostatnej literatúry, tak ani náš rozhovor o kritike nemal by sa krútiť len okolo úzkej špecializácie, ale mal by sa pozeráť na tieto veci v spojitosti so situáciou celej našej kritiky“.¹⁶ Oblasť kritiky sa pritom v celej diskusii kryštalizovala akosi protirečivo. Hovorilo sa totiž o dvoch kritikách – o kritike literárnej a o kritike pedagogickej. Viacerí diskutujúci poukázali na nesprávnosť takejto duality, no našli sa i oponenti, ktorí ju vítali. Hoci diskusia nemala jednoznačný záver, bola dôležitým impulzom, ktorý otvoril priestor na ďalšie diskusie, aby napokon po rokoch viedol k výslednému záveru, ktorý o. i. prezentuje aj J. Noge vo svojej monografii *Literatúra v literatúre*. Literatúra pre deti a mládež je súčasťou národnej literatúry, je s ňou organicky spätá, hoci má i svoje špecifiká, medzi ktoré patrí napr. adresát. No napriek jej istej špecifickosti, nemožno ju vnímať izolovane, mimo hlavného vývinového procesu literatúry.

Dá sa povedať, že táto diskusia akoby prispela k vytvoreniu sústavného záujmu J. Nogeho o literatúru pre deti a mládež. A to nielen v pravom zmysle, ale aj k zvýšenému záujmu o celý komplex faktorov pôsobiacich v tejto oblasti. Svedčí o tom aj niekoľko článkov venovaných napr. činnosti vydavateľstva Mladé letá (napr. Dvadsaťročným priateľom¹⁷), ktoré neboli vždy iba pozitívneho charakteru (vid' Jedna edícia a niekoľko problémov s ňou¹⁸), ako aj článkov venovaných existujúcim detským časopisom (napr. Pätnásťročná Zornička,¹⁹ či Slniečko našich detí²⁰).

V roku 1964 po prvý raz publikuje aj súvislé hodnotenie literárnej tvorby pre deti a mládež pod názvom Problémy s fantáziou, s vedou i vedomosťami I. a II.²¹ V priebehu nasledujúcich rokov takýchto „bilančných správ“ (ako ich nazýva O. Sliacky) uverejní niekoľko. Napr. Opatrnosť nemôže byť na škodu (*Zlatý máj*, 1964), Vtip, fantázia, fakty – k vydavateľským cenám Mladých liet (*Zlatý máj*, 1969), V znamení solídneho priemeru – Pôvodná slovenská literatúra pre deti a mládež 1980 (*Zlatý máj*, 1981), Poznanie a poslanie – Slovenská literatúra pre deti a mládež 1981 (*Zlatý máj*, 1982), Slovenská literatúra pre deti a mládež 1982/1986 (*Zlatý máj*, 1987). Tieto hodnotenia však neposkytujú autorovi priestor na hlbšie analyzovanie, čo vyplýva z ich širokej koncepcnej zameranosti a druhovej i žánrovej rôznorodosti hodnotených diel. Napriek tomu čitateľovi poskytujú hodnotové stanovisko k reprezentatívnej vzorke publikovaných diel, autorovi zas

¹⁵ Kol. autorov: O špecializovanej, príležitostnej a pedagogickej kritike a o všeličom inom. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 2, s. 92.

¹⁶ Tamže, s. 93.

¹⁷ NOGE, Július: Dvadsaťročným priateľom. In: *Zlatý máj*, roč. XIV, 1970, č. 10, s. 634 – 635.

¹⁸ NOGE, Július: Jedna edícia a niekoľko problémov s ňou. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 5, s. 201 – 204.

¹⁹ NOGE, Július: Pätnásťročná Zornička. In: *Zlatý máj*, roč. VII, 1963, č. 11, s. 512 – 514.

²⁰ NOGE, Július: Slniečko našich detí. In: *Zlatý máj*, roč. XIII, 1969, č. 2, s. 101 – 103.

²¹ NOGE, Július: Problémy s fantáziou, s vedou i s vedomosťami. In: *Zlatý máj*, roč. VIII, 1964, č. 3, s. 97 – 100 a č. 4, s. 145 – 147.

umožňujú nestratiť kontakt so všetkými oblasťami literatúry pre deti a mládež. Detailné poznanie diel z prvej línie mu zároveň umožňuje sledovať vývinové trendy, čím si vytvára širokú poznatkovú a koncepcnú základňu, pre neskoršie napísanie svojej monografie *Literatúra v literatúre*.

Skutočný odrazový mostík však tvoria skôr detailnejšie štúdie. Jednou z nich je článok *Literatúra ako hra, hra ako život*. Analytický prístup autora prináša veľa podnetných názorov a faktov a nachádzame tu i elementárne definície. Azda najreprezentatívnejšou z nich je definícia literatúry pre deti: „(...) princípy umeleckej tvorby pre deti a pre dospelých sú v podstate rovnaké. To znamená, že aj vo vzťahu subjektu a objektu a subjektívneho a objektívneho platí, že umelecké dielo je subjektívnym odrazom objektívneho sveta. Skutočne umelecká tvorba pre deti, a to i pre tie najmenšie, (...) nie je detský odraz detského sveta, ale osobitý stotožnenie sa autorského subjektu so subjektom dieťaťa, pri ktorom ani jeden zo subjektov sa nestráca, ale vzájomne sa umocňujú k takému uchopeniu skutočnosti (...), ktoré spôsobujú onú radosť a uspokojenie dieťaťa i tvorcovi.“²²

Literatúre predškolského veku je venovaná i ďalšia štúdia *Literatúra najdôležitejšieho obdobia života*. V nej sa stretávame aj s Nogeho akceptáciou členenia detskej literatúry do základných kategórií, aké je bežné aj v súčasnosti a aké presadzoval už J. Poliak v roku 1976. Sú to predovšetkým predčitateľská kategória a čitateľská kategória mladšieho školského veku. J. Noge sa v predmetnom článku venuje i žánrom preferovaným v týchto jednotlivých kategóriách. A je potrebné podotknúť, že žánrovú dominanciu správne pripisuje predovšetkým rozprávke. Tu, v časti venovanej autorskej rozprávke, predznamenáva vytvorenie jej typológie,²³ ako sa s ňou stretne napokon v jeho monografii *Literatúra v literatúre*.

Na stránkach *Zlatého mája* Noge zároveň publikuje aj ďalšie články, ktoré predznamenávajú jeho neskoršiu tvorbu. A to nielen monografiu *Literatúra v literatúre*, ale i jej predchodkyňu – *Próza Kláry Jarunkovej*. Druhú spomenutú naznačujú aj rozsiahlejšie články analytického charakteru, ako sú napr.: *Dospievanie ako objavovanie ľudskosti (Zlatý máj, 1974)*, *Hrdinský zápisník, alebo objavenie „uhla“ 1. (Zlatý máj, 1977)*, *Hrdinský zápisník, alebo objavenie „uhla“ 2. (Zlatý máj, 1977)*, *Tiché búrky ako syntéza tvorby Kláry Jarunkovej (Zlatý máj, 1978)* a i. V monografii *Próza Kláry Jarunkovej* doteraz najobsiahlejšie venoval pozornosť tvorbe významnej slovenskej autorky. Zameral sa na genézu i poetiku diela a vyslovil závery, ktoré sú i dnes stále platné. Je pravdou, že táto monografia pôsobila na literárnych vedcov prekvapujúco, s ohľadom na dovtedajšiu publikačnú činnosť J. Nogeho.²⁴ A to i napriek tomu, že jeho sústavný záujem o literatúru pre deti a mládež nebol neznámy.

Situácia pri vydaní jeho druhej monografie týkajúcej sa literatúry pre deti a mládež, *Literatúra v literatúre*, bola iná. Vydanie tejto monografie bolo už dlho očakávané, nakoľko samotný Noge sa netajil ambíciou venovať sa teoretickým otázkam literatúry pre deti a mládež podrobnejšie. Bola teda logickým vyvrcholením jeho práce v tejto oblasti. Pa-

²² NOGE, Július: *Literatúra ako hra, hra ako život*. In: *Zlatý máj*, roč. XX, 1976, č. 10, s. 669 – 670.

²³ NOGE, Július: *Literatúra najdôležitejšieho obdobia života*. In: *Zlatý máj*, roč. XXI, 1978, č. 3, s. 166 – 169.

²⁴ SLIACKY, Ondrej: *Nieprehodnocovať, ale hodnotiť*. In: *Zlatý máj*, roč. XXXVI, 1992, č. 2, s. 87.

vol Števíček o nej napísal: „Július Noge si desaťročiami výskumno-bádateľskej literárno-historickej tvorby vytvoril jedny z najoptimálnejších predpokladov na to, aby postupne sám predkladal vlastné varianty syntéz dejinného života slovenskej literatúry. Na takej báze vznikala nepochybne aj knižka *Literatúra v literatúre*, prvý náš literárnovedný pokus vážnejšieho rangu o syntetické zvládnutie dejín a súčasnosti slovenskej literatúry pre deti a mládež v jej systémových priemetoch.“²⁵

Monografia je logicky a funkčne rozčlenená do dvoch porovnateľných celkov. Prvá časť je koncipovaná skôr literárnohistoricky, v druhej analyzuje vtedajšiu súčasnosť, čiže sedemdesiate a osemdesiate roky 20. storočia, je teda zameraná viac literárnokriticky. Práve v tejto druhej časti zúročil predovšetkým svoju vlastnú predchádzajúcu tvorbu, publikovanú zväčša časopisecky. Niektoré štúdie pre knižné vydanie prešli malými korektúrami, iné sú publikované v identickej podobe, v akej sa objavili už v periodikách.

Dielo je rámcované dvoma „priznaniami“, úvodným a záverečným. V Úvodnom priznaní J. Noge ozrejmil aj samotný titul diela, ktorý, ako sám píše, „je ‚vypožičaný‘ z titulu knihy Rudolfa Chmela *Dejiny v dejinách*“.²⁶ U Nogeho v tomto obraze však nedominuje predstava jedného v druhom, ale „predstava dialektického prelínania sa, nerozlučnej jednoty dôležitej, alebo aspoň vzájomne výhodnej pre oba organizmy“.²⁷

Prvá časť monografie, Kapitoly z literárnych dejín, je vo veľkej miere akceptovateľná aj v súčasnosti. Samozrejme sú tu aj tendencie, ktoré sú už dávno prekonané, no v danom okamihu pochopiteľné. Napriek výskytu týchto „anomálií“, literárnohistorická časť monografie i dnešnému čitateľovi poskytuje ucelený obraz dejín literatúry pre deti a mládež, ktoré Noge neskúma izolovane, ale v súčinnosti s literatúrou pre dospelých. Cenným prvkom je i to, že tieto dve zložky nehodnotí staticky, ale v intenciách ich procesu dynamického ovplyvňovania sa.

Noge o svojej monografii píše: „prvoradý bol zámer napísať knihu, ktorá by sa na dotyk slovenskej literatúry pre deti a mládež s literatúrou pre dospelých pozrela celistvo z hľadiska historického i prítomného, ktorá by však relatívne podrobne informovala aj o dielach, ktoré práve s takto postavenou otázkou súvisia.“²⁸ Tento zámer bol naplnený.

Druhá časť diela, orientovaná skôr literárnokriticky, reflektujúca aktuálne diela literatúry pre deti a mládež, už nepôsobí iba ako „bilančná správa“. Má výrazné kritické hodnotiace stanovisko prezentované v širších súvislostiach, ktoré sú výsledkom sústavného záujmu J. Nogeho o celý kontext literatúry pre deti a mládež. Noge pracuje vedome s reprezentatívnou vzorkou ním vybraných diel tak, aby plasticky vytvoril relevantný vývinový obraz tvorby literatúry pre deti a mládež, a to v jeho progresívnom a regresívnom stupni. „Leitmotív symbiózy oboch literatúr je, pravda, prítomný i tu, je tu však i názor kritika; obdivujúci realistickú tvorbu Kláry Jarunkovej a súčasne nadchýňajúci sa Feldekovým princípom básnickej hry či Hevierovým fantazijným ozáračňovaním reality.“²⁹

²⁵ ŠTEVČEK, Pavol: Stupne Nogeho syntézy. In: *Zlatý máj*, roč. XXXIII, 1989, č. 5, s. 282 – 283.

²⁶ NOGE, Július: *Literatúra v literatúre*. Bratislava : Mladé letá, 1988, s. 5.

²⁷ NOGE, Július: *Literatúra v literatúre*. Bratislava : Mladé letá, 1988, s. 6.

²⁸ Tamže, s. 375.

²⁹ SLIACKY, Ondrej: Doslov. In: NOGE, Július. *Literatúra v literatúre*. Bratislava : Mladé letá, 1988, s. 380.

Spojením týchto dvoch častí monografie J. Noge vytvoril syntetický celok, ktorý možno považovať za dôstojný záver jeho pôsobenia vo sfére literatúry pre deti a mládež.

LITERATÚRA

- JURČO, Milan: Rodinným čítaním proti čiernym dieram. Alebo o potrebe prepájania národnej vývinovej kontinuity s medziliterárnou kontextovosťou. In: *Bibiana (Revue o umení pre deti a mládež)*, roč. VI, 1999, č. 1 – 2, s. 1 – 5.
- Kol. autorov: O špecializovanej, príležitostnej a pedagogickej kritike. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 2, s. 92 – 93, 132 – 135.
- NOGE, Július: Aktuálne monológy. In: *Zlatý máj*, roč. XXVI, 1982, č. 10, s. 606 – 608.
- NOGE, Július: Analytické úvahy o ľudovej próze. In: *Zlatý máj*, roč. XXIII, 1979, č. 7, s. 402 – 405.
- NOGE, Július: Beletrizovaná výchova či výchova umením? (Gabaj, Ferdinand; Maturantka Eva. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1958.) In: *Zlatý máj*, roč. II, 1958, č. 7, s. 206 – 207.
- NOGE, Július: Bez nápadu a s nápadom. (Bodenek, Ján; Žeriavček. Bratislava : Mladé letá, 1960. Gašparová, Eleonóra: Ceruzky a góly. Bratislava : Mladé letá, 1960.) In: *Zlatý máj*, roč. IV, 1960, č. 11, s. 511 – 513.
- NOGE, Július: Cesta k životnému optimizmu. In: ČEPČEKOVÁ, Eleonóra: *Serenáda pre Martinu*. Bratislava : Mladé letá, 1988, s. 123 – 125.
- NOGE, Július: Čepčekovej román o nedávnej minulosti. In: ČEPČEKOVÁ, Eleonóra: *Dievča z majera*. Bratislava : Mladé letá, 1982, s. 245 – 246.
- NOGE, Július: Dvadsaťročným priateľom. In: *Zlatý máj*, roč. XIV, 1970, č. 10, s. 634 – 635.
- NOGE, Július: Dospievanie ako objavovanie ľudskosti. In: *Zlatý máj*, roč. XVIII, 1974, č. 3, s. 172 – 174.
- NOGE, Július: Dvojhlas ľudského porozumenia. (Rúfus, Milan: *Knihá rozprávok*. Bratislava : Mladé letá, 1975. Rúfus, Milan: *Sobotné večery*. Bratislava : Mladé letá, 1979.) In: *Zlatý máj*, roč. XXX, 1986, č. 9, s. 541 – 543.
- NOGE, Július: História, dobrodružstvo, fantázia. (Glocko, Peter: *Ruža pre Jula Verna*. Bratislava : Mladé letá, 1986.) In: *Zlatý máj*, roč. XXX, 1986, č. 9, s. 537 – 539.
- NOGE, Július: Hrdinský zápisník, alebo objavenie „uhla“ 1. In: *Zlatý máj*, roč. XXI, 1977, č. 3, s. 232 – 237.
- NOGE, Július: Hrdinský zápisník, alebo objavenie „uhla“ 2. In: *Zlatý máj*, roč. XXI, 1977, č. 4, s. 318 – 323.
- NOGE, Július: Jedinečná prítomnosť. In: *Zlatý máj*, roč. XXVI, 1982, č. 4, s. 212 – 213.
- NOGE, Július: Jedna edícia a niekoľko problémov. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 5, s. 201 – 204.
- NOGE, Július: K aktuálnym problémom kritiky, teórie a histórie literárnej tvorby pre mládež na Slovensku. In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 1, s. 33 – 35.
- NOGE, Július: „Kridlam“ krídla alebo o Zlatých strunkách, Štoplíkovi a Jarnom karnevale. (Harmanová, Darina: *Zlaté strunky*. Bratislava : Mladé letá, 1961. Ponická, Hana: *O Štoplíkovi, kým nechodil do školy*. Bratislava : Mladé letá, 1961. Štítmický, Ctibor: *Jarný karneval*. Bratislava : Mladé letá, 1960.) In: *Zlatý máj*, roč. V, 1961, č. 11, s. 509 – 513.
- NOGE, Július: Kubáni a Vansová v školskej knižnici. (Kubáni, Ludovít; Mendík. Bratislava : Mladé letá, 1958. Vansová, Terézia: *Danko a Janko*. Bratislava : Mladé letá, 1958.) In: *Zlatý máj*, roč. III, 1959, č. 4, s. 178 – 179.
- NOGE, Július: Kukučín o deťoch a pre deti. (Kukučín, Martin: *Do školy*. Bratislava : Mladé letá, 1959.) In: *Zlatý máj*, roč. IV, 1960, č. 1, s. 39 – 40.
- NOGE, Július: Literatúra ako hra, hra ako život. In: *Zlatý máj*, roč. XX, 1976, č. 10, s. 668 – 674.
- NOGE, Július: Literatúra najdôležitejšieho obdobia života. In: *Zlatý máj*, roč. XXII, 1978, č. 3, s. 166 – 169.
- NOGE, Július: *Literatúra v literatúre*. Bratislava : Mladé letá, 1988.
- NOGE, Július: Mimo hlavného prúdu literatúry? In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 2, s. 79 – 80.
- NOGE, Július: Monologická rozprávka ako dialóg. In: *Zlatý máj*, roč. XXV, 1981, č. 10, s. 620 – 622.
- NOGE, Július: Motívy detstva v tvorbe Petra Jilemnického a jeho teoretické koncepcie proletárskej literatúry pre deti. In: *Zlatý máj*, roč. XXX, 1986, č. 7, s. 400 – 407.

- NOGE, Július: Nové kamienky do mozaiky. (Moric, Rudo: Podivuhodné príbehy Adama Brezúfu. Bratislava : Mladé letá, 1980.) In: *Zlatý máj*, roč. XXV, 1981, č. 3, s. 139 – 140.
- NOGE, Július: O lepoporelách i neleporelách. (Gašparová, Eleonóra: Cukrová rozprávka. Bratislava : Mladé letá, 1960. Čepčková, Elena: Prečo? Bratislava : Mladé letá, 1960. Ferko, Milan: Čarovné bubliny. Bratislava : Mladé letá, 1960.) In: *Zlatý máj*, roč. V, 1961, č. 9, s. 425 – 426.
- NOGE, Július: O nových knihách pre najmenších po starom i novom. In: *Zlatý máj*, roč. IV, 1960, č. 7 – 8, s. 356 – 357.
- NOGE, Július: Opatnosť nemôže byť na škodu. In: *Zlatý máj*, roč. VIII, 1964, č. 6 – 7, s. 264 – 266.
- NOGE, Július: Oživovanie skamenenej myšlienky. (Dvořák, Pavel: Lovci mamutov a tí druhí. Bratislava : Mladé letá, 1983.) In: *Zlatý máj*, roč. XXIX, 1985, č. 1, s. 31 – 33.
- NOGE, Július: Päťnásťročná Zornička. Minulosť a prítomnosť jedného časopisu. In: *Zlatý máj*, roč. VII, 1963, č. 11, s. 512 – 514.
- NOGE, Július: Podnety a problémy z učebnice literatúry pre mládež. (Klátik, Zlatko – Poliak, Ján: O literatúre pre mládež. Bratislava : SPN, 1962.) In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 6 – 7, s. 302 – 304.
- NOGE, Július: Podoby súčasnej slovenskej poviedky pre mládež. In: *Zlatý máj*, roč. XIX, č. 9, 1975, s. 600 – 603.
- NOGE, Július: Poetka detstva a bolesti. (Klátik, Zlatko: Poetka detstva a bolesti. Život a dielo M. R.-Martákovej. Bratislava : Mladé letá, 1957.) In: *Zlatý máj*, roč. II, 1958, č. 2, s. 84 – 85.
- NOGE, Július: Poznanie a poslanie. Slovenská literatúra pre deti a mládež 1981. In: *Zlatý máj*, roč. XXVI, 1982, č. 3, s. 138 – 143.
- NOGE, Július: Predstavivosť a predstavovanie. (Blažková, Jaroslava: Ohňostroj pre deduška. Bratislava : Mladé letá, 1962. Blažková, Jaroslava: Ostrov kapitána Hašašara. Bratislava : Mladé letá, 1962.) In: *Zlatý máj*, roč. VII, 1963, č. 6 – 7, s. 284 – 286.
- NOGE, Július: Problémy s fantáziou, s vedou i s vedomosťami I. In: *Zlatý máj*, roč. VIII, 1964, č. 3, s. 97 – 100.
- NOGE, Július: Problémy s fantáziou, s vedou i s vedomosťami II. In: *Zlatý máj*, roč. VIII, 1964, č. 4, s. 145 – 147.
- NOGE, Július: *Próza Kláry Jarunkovej*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1979.
- NOGE, Július: Román na čítanie. (Sedlák, Ján: Vzrušenie. Bratislava : Mladé letá, 1969.) In: *Zlatý máj*, roč. XIV, 1970, č. 10, s. 651 – 652.
- NOGE, Július: Román z obrazovky. (Zinnerová, Markéta: Tajemství proutěného košíku. Praha : Albatros, 1978.) In: *Zlatý máj*, roč. XXIII, 1979, č. 6, s. 368 – 370.
- NOGE, Július: Rozdielny vkus? (Bendová, Krista: Ako Jožko Pletko upratat' chcel všetko. Bratislava : Mladé letá, 1958. Turčány, Viliam: Lišiačka nezajala zajačka. Bratislava : Mladé letá, 1958.) In: *Zlatý máj*, roč. III, 1959, č. 11, s. 524 – 525.
- NOGE, Július: Rozprávkové improvizácie. (Šrámková, Jana: Kľúč od zlatej brány. Bratislava : Mladé letá, 1965.) In: *Zlatý máj*, roč. X, 1966, č. 5, s. 290.
- NOGE, Július: Slovenská literatúra pre deti a mládež 1982/1986. Trendy, problémy, diela. In: *Zlatý máj*, roč. XXXII, 1987, č. 3, s. 139 – 151.
- NOGE, Július: Slniečko našich detí. In: *Zlatý máj*, roč. XIII, 1969, č. 2, s. 101 – 103.
- NOGE, Július: Spútaná fantázia. In: *Zlatý máj*, roč. IX, 1965, č. 6 – 7, s. 297 – 299.
- NOGE, Július: Syntéza rozprávkových a spoločenských motívov v spomienkovej próze Viery Handzovej. (Handzová, Viera: Dávno sa tmy nebojím. Bratislava : Mladé letá, 1977.) In: *Zlatý máj*, roč. XXIII, 1979, č. 5, s. 262 – 265.
- NOGE, Július: 4x próza pre najmenších. (Gašparová, Eleonóra: Jurkove obrázky. Bratislava : Mladé letá, 1958. Ďuričková, Mária: O Gul'kovi Bombul'kovi. Bratislava : Mladé letá, 1962. Moric, Rudo: O divej kačičke. Bratislava : Mladé letá, 1962. Tenčík, František: Ivanko. Bratislava : Mladé letá, 1962.) In: *Zlatý máj*, roč. VII, 1963, č. 5, s. 225 – 227.
- NOGE, Július: Televízne seriály a poetika prózy pre deti. In: *Zlatý máj*, roč. XXIV, 1980, č. 1, s. 50 – 52.
- NOGE, Július: Tiché búrky alebo syntéza tvorby Kláry Jarunkovej. (Jarunková, Klára: Tiché búrky. Bratislava : Mladé letá, 1977.) In: *Zlatý máj*, roč. XXII, 1978, č. 6, s. 396 – 401.
- NOGE, Július: Verše a poézia. (Topol'ská, Mária: Pred spaním. Bratislava : Mladé letá, 1960. Štefánik, Pavol: Zlatý prsteň. Bratislava : Mladé letá, 1959.) In: *Zlatý máj*, roč. IV, 1960, č. 5, s. 226 – 228.

- NOGE, Július: Vtip, fantázia, fakty. In: *Zlatý máj*, roč. XIII, 1969, č. 2, s. 405 – 408.
- NOGE, Július: Východiská z folklóru. In: *Zlatý máj*, roč. XXX, 1986, č. 10, s. 578 – 581.
- NOGE, Július: V znamení solidného priemeru? In: *Zlatý máj*, roč. XXV, 1981, č. 5, s. 265 – 270.
- NOGE, Július: Zisky a podnety jednej súťaže. In: *Zlatý máj*, roč. XXIX, 1985, č. 9, s. 552 – 553.
- NOGE, Július: Z kalicha ibištekového kvetu. (uprav. Moric, Rudo: Vietnamské rozprávky. Bratislava : Mladé letá, 1972.) In: *Zlatý máj*, roč. XVII, 1973, č. 1, s. 56 – 57.
- NOGE, Július: Zo skutočnosti do rozprávky. (Ďuričková, Mária: Dank a Janka v rozprávke. Bratislava : Mladé letá, 1970.) In: *Zlatý máj*, roč. XIV, 1970, č. 9, s. 601 – 602.
- POLIAK, Ján: Mimo hlavného prúdu literatúry? In: *Zlatý máj*, roč. VI, 1962, č. 2, s. 79 – 80.
- SLIACKY, Ondrej: Doslov. In: NOGE, Július: *Literatúra v literatúre*. Bratislava : Mladé letá, 1988, s. 377 – 380.
- SLIACKY, Ondrej: Muž, ktorý si čítal detské knihy. In: *Bibiana (Revue o umení pre deti a mládež)*, roč. I, 1993, č. 1, s. 36 – 37.
- SLIACKY, Ondrej: Nieprehodnocovať, ale hodnotiť. Pojubilejný rozhovor s literárnym kritikom a historikom Júliusom Nogem. In: *Zlatý máj*, roč. XXXVI, 1992, č. 2, s. 86 – 90.
- ŠTEVČEK, Pavol: Stupne Nogeho syntézy. In: *Zlatý máj*, roč. XXXIII, 1989, č. 5, s. 281 – 286.
- ŽEMBEROVÁ, Viera: Starosť s kritikou. Ku kritike prózy pre deti a mládež v rokoch 1970 – 1989. In: *Bibiana (Revue o umení pre deti a mládež)*, roč. I, 1993, č. 1, s. 60 – 64.

PhDr. Henrieta Buzgová, PhD.
e-mail: henrieta.buzgova@gmail.com